

Posudek oponenta disertační práce Mgr. et. Mgr. Kláry Andresové
“Šíření vojenské teorie v raném novověku: Vojenské příručky vytištěné ve střední Evropě v letech 1550–1650”
předkládané v roce 2023 na Ústavu informačních studií a knihovnictví

I. Stručná charakteristika práce

Předkládaná dizertační práce si vytkla za cíl analyzovat publikace s vojenskou tematikou vytištěné ve střední Evropě ve století po roce 1550. Je třeba říci, že střední Evropa je zde definována velmi široce, od Rýna až po Dněpr, i s komparativními pohledy na druhé břehy obou řek. Ve snaze odpovědět na jednoduše, zároveň dosti široce formulovanou základní výzkumnou otázku „*Jaké jsou dějiny vydávání vojenských příruček ve středoevropském prostoru v letech 1550–1650*“ pojednává soubor téměř 230 vojenských knih z různých hledisek, z nichž k nejvýznamnějším patří literárně-žánrové, typologické, dle místa, času či doby vydání a rovněž hledisko recipientské. V úvodu si autorka stanovila několik předběžných tezí, které se v textu práce snaží ověřit. Práce je metodologicky dobře podchycená, založená na analýze širokého vzorku pramenné základny.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Dizertační práce Kláry Andresové směřuje do vod, které jsou v historiografii (a troufám si říci i v knihovědě) zatím zcela nedostatečně prozkoumány a ležely naprosto mimo pozornost oboru. Zapojením interdisciplinarity, tedy kombinací historických, knihovědných a uměnovědných metod podává komplexní obraz proměn knižního trhu s vojenskými příručkami po roce 1550. Představuje okruh osob stojících za knihami (nakladatelé a autoři, mezi kterými byli i některé celebrity mající na svědomí tehdejší vojenské „bestsellery“ – J. J. Wallhausen, L. Fronsperger), příručky jako prodejní artikl knižních (vele)trhů, analyzuje typy příruček podle obsahu i druhu vojska (pěchota, jízda, dělostřelectvo, fortifikace) a následně komparuje jejich četnost v místě i čase i vzájemnou závislost jejich obsahu (přebírání informací či doslova kopírování starších textů), zkoumá důvody zařazení ilustrací a jejich charakter (ozdoba, zvýšení atraktivity, ale i prodeje, edukační pomůcky) a konečně se zamýšlí i nad tím, komu mohly být knihy s vojenskou tematikou určeny. Výsledkem je přesvědčivý, byť místy poněkud technicistní, pohled na to, jakým způsobem mohl tehdy stále ještě relativně nový trh s informacemi pronikat do vojenské reality a významně spoluurčovat kolektivní představy o tom, jak by evropský „způsob války“ měl vypadat.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace

Práce Kláry Andresové je strukturována věcně, logicky, s rozmyslem a vždy s ohledem na řešení hlavního výzkumného záměru. Kapitoly v zásadě odpovídají dílčím tezím a pojednávají o dosud nedostatečně zohledněných badatelských otázkách: v rámci pojednání o příručkách jako literárním žánru je sledován nejen okruh potenciálních recipientů, ale také obchodní model prodeje těchto knih na veletrzích (tedy cesta k recipientům), autorku dále zajímá početnost a typologická charakteristika příruček dle obsahu, ale také, a to považuji za podstatné, původci (autoři, nakladatelé, překladatelé) a proměna žánru na časové ose v souvislosti s konceptuálními proměnami dobového válečnictví. Celý rukopis je v tomto směru velice názorný. Argumentace je promyšlená, navazující, bezpečně provázející čtenáře

metodou i autorčinými myšlenkami směrem k cíli. Občas dochází k jisté repetitivnosti příkladů, argumentací a dílčích závěrů (celá kapitola 8 působí spíše jako appendix či shrnutí předcházející kapitoly 7 než jako plnohodnotná část textu), což je ale do značné míry dáno povahou opakované analýzy základního korpusu knih z různých výzkumných hledisek.

2. Formální úroveň práce

Zde stačí jen stručně poznamenat, že práce je v tomto ohledu zcela čistá a koherentní. Z formálního hlediska (zkratky, poznámkový aparát apod.) je na vysoké úrovni, totéž ale lze konstatovat i o gramatické a stylistické stránce. Klára Andresová používá kultivovaný, přitom však přesně formulující styl výkladu, který je čtenářsky přívětivý. Ocenit je také třeba četné pečlivě zpracované přílohy, které zejména v kap. 10, pojednávající o knižních ilustracích, hrají důležitou doprovodnou složku hlavního textu. Totéž ale vlastně platí i o rozsáhlém katalogu tištěných vojenských knih, na který je průběžně odkazováno v poznámkovém aparátu.

3. Práce s prameny či s materiálem

Prameným jádrem práce je více než reprezentativní soubor téměř 230 tištěných vojenských příruček, i když se autorka nevyhýbá i komparativní práci se vzorkem paralelně rukopisných knih (zejm. kap. 6.1). Takto velký vzorek doposud nikdo neshromáždil a nepodrobil analýze. Na práci je znát, že byla vedena na ústavu knihovnictví, nikoliv na historické katedře – základní metodologie výzkumu a velká část badatelských otázek je knihovědných, nicméně i na historickou optiku také dojde. To když si autorka v průběhu textu opakovaně klade otázku, jak zkoumané příručky refletovaly vývoj technicko-mechanické stránky boje, taktiku a kulturu války jako takovou a naopak – do jaké míry mohla být tvář evropského vojenství ovlivňována diseminací myšlenek příslušných autorů (ne vždy vojenských profesionálů) šířených knihtiskem. Radostně oceňuji, že si autorka zvolila vskutku interdisciplinární cestu, jak a na co se ptát svých pramenů; česká historiografie vojenství takovéto moderní přístupy potřebuje jako příslovečnou sůl. Klára Andresová v práci vhodně kombinuje optiku uměnovědnou, knihovědnou, přístupy vojenské historie, ale i sociohistorickou perspektivu. Ke konkrétním aplikovaným metodám patří retrospektivní bibliografie, prosopografická analýza, obsahová typologická analýza či ikonologický rozbor, abych jmenoval ty nejdůležitější, to vše ve snaze dobrat se co nejplastičtějších výsledků. Velmi si cením snahy podchytit množinu autorů i uživatelů příruček (a tím tedy naznačit směr, rozsah i dosah vlivu), či proměnu charakteru knih na časové ose. Bohužel za poněkud problematickou považují kapitolu 9, kde se autorka snaží klasifikovat produkci podle zemí vydání. Jako nešťastné se mi jeví rozhodnutí reflektovat nikoliv tehdy existující, ale současné státní útvary, které tehdy mnohdy neexistovaly (Ukrajina, Slovensko, Maďarsko), nebo v zásadě jiné podobě (ČR, Polsko, Rakousko). Taková základní optika musí nutně a významně deformovat zjištěná data, například pro Francii (jejíž produkce nebyla ve sledovaném období zkoumána celá, ale jen její výseč u hranic s říší) nebo pro Rakousko a Švýcarsko, které tvořily jeden jazykový (u Švýcarska částečně) a kulturní prostor s římskoněmeckou říší. Domnívám se, že by bylo mnohem vhodnější zvolit jazykové či řekněme etnické kritérium, než současnou podobu hranic, ve střední Evropě navíc namnoze uměle vytvořenou politicky po dvou světových válkách. Ocenit je však třeba nejen značnou šíři konzultované pramenné základny, dnes uchovávanou v mnoha evropských sbírkách a knihovnách, ale i její jazykovou pestrost, která kladla na všestrannou analýzu knih zvýšené nároky – autorka pracovala nejen s jazykově německými (většinově) příručkami, ale také s francouzskými, latinskými, českými či polskými.

4. Vlastní přínos

Přínos této práce je mimo jakoukoliv diskuzi. Klára Andresová si zvolila problematiku, která je nejen v domácím, ale vyjma několika málo zejména německých studií (M. Jähns, R. Leng) i v evropském prostředí zatím zcela nedostatečně reflektována. Zpracovává ji komplexním

způsobem za využití vyčerpávající pramenné základny a přináší nová zjištění o povaze a proměnách charakteru vojenského vzdělávání ve střední Evropě raného novověku využitím nového způsobu masmediálního šíření informací.

IV. Dotazy k obhajobě

Do rozpravy v průběhu obhajoby si dovoluji nabídnout těchto několik dotazů:

- Lze v kontextu ostatní tištěné produkce hovořit o boomu vojenské vzdělávací literatury ve století po roce 1550?
- Do jaké míry mohly být tištěné příručky skutečně formativními pro vývoj evropského způsobu válčení v dané době?
- Z jakého důvodu byla v kapitole 9 zvolena základní třídící perspektiva dle současných státních útvarů a jakým způsobem se autorka vyrovnala s deformací výzkumné perspektivy vzniklé aplikací tehdy neexistujících politických útvarů?
- Je možné s ohledem na současný stav znalostí formulovat alespoň předběžné teze o skutečném diseminačním dopadu vojenských příruček na reálnou praxi, resp. jak byly recepienty čteny a využívány? Pronikly do širšího povědomí i nevojenského čtenářstva, tj. podílely se na obecné představě o tom, jak by válka měla vypadat a jak by měla být vedena?
- Vojenské manuály byly postupně nahrazovány tiskem vojenských předpisů (*Regulament*) či zaopatřovacích výnosů (*Verpflegungs-Ordonanz*). Lze se s takovými tištěnými předpisy setkat v habsburské monarchii již za vlády Ferdinanda III. a Leopolda I.?
- Je k zamyšlení, zda tehdejší autoři (Bielski, Chabielski, ale i další) primárně nevnímali i tisky společensko-naučné (rytířství) vojenskohistorické či vojensko-politicko-filozofické (v níž byly vojenské manuály dle autorčiny charakteristiky zastoupeny jen menšinovým dílem, přesto záměrně tvořily kompozici knihy) jako knihy o vojenství a vojenském umění a zda by se proto neměly alespoň v nějaké míře objevit v autorčiných statistikách.

V. Závěr

Předložená disertační práce **splňuje** požadavky kladené na disertační práci, a proto ji **doporučuji** k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako **prospěl/-a**.

V Olomouci, 22. 8. 2023

PhDř. Vítězslav Prchal, Ph.D.